

Pallistien ongelmatiikkaa

Se joka harrastaa pyöräilyä, on *pyöräilijä*. Se jolla on leipälajinaan nyrkkeily, on *nyrkkeilijä*. Palloilun harrastaja on *palloilija*, pesäpallon pelaaja *pesäpalloilija* ja jalkapallon potkija *jalkapalloilija*.

Näin luulisi olevan. Kun lehtien urheilupalstoilla nykyään näkeekin puhut-tavan »pallistista», »pesäpallistista» ja »jalkapallistista», jää vain miettimään, olisiko koko palloilu vaihdettava »pallismiksi». Entä olisivatko »nyrkisti» ja »pyöristi» ajanmukaisempia kuin *nyrkkeilijä* ja *pyöräilijä*?

Eivät ole. Nykyinenkin kielitaju torjuu ne vaistomaisesti, ja vaistolla on tässä perusta: vierasperäinen johdin *-isti* ei normaalisti liity kotoiseen kantasanaan. »-istejä» on suomessa kyllä runsaasti. Ehkä useimmat tarkoittavat jonkin aatesuunnan, tyylisuunnan, uskonnon tms. kannattajaa: *socialisti*, *kommunisti*, *strukturelisti*, *dadaisti*, *buddhisti* (jonka sijasta kyllä yleensä *buddhalainen*). Muitakin on: *turisti*, *modisti*, *puristi*, *botanisti*, *alkoholisti*. Kaikille tämmöisille on kuitenkin yhteistä se, että ne eivät ole versoneet kotoisesta kannasta: ne on omaksuttu suomeen muista kielistä semmoisinaan. Siinä syy, miksi ne käyvät. Siinä myös syy, miksi »nyrkisti» ja »pyöristi» eivät käy ja »pallisti» tuntuu harhaosumalta.

Samanlainen harhaosuma on urheilupalstojen *mitalisti*. *Mitali* on kyllä lainasana, mutta se on sillä lailla kotoistunut, että epäilyttää liittää siihenkään *-isti*-johdinta. Kaukainen esikuva, englannin *medallist*, ei tunnu oikein vakuuttavalta. *Mitalimiehen* tai *-naisen* — miksei myös *mitalinsaajan* — luulisi riittävän.

Musiikin alalla on vanhastaan käytetty semmoisia kansainvälisiä sanoja kuin *pianisti*, *sellisti*, *trumpetisti*, *klarinetisti*. Tähän kaartiin on kuulunut myös *violisti*, joka on nuorempaa lainakerrostumaa kuin *viulu*. Rinnalle on takavuosina ilmaantunut *viulisti*, ja olkoon menneeksi, vaikka se synnyltään onkin erikoinen:

vierassanojen mallinen *violisti* mukautuneena kotoistuneen *viulu*-sanan äänneasuun.

Mutta kun joukkoon liittyy vielä *huilisti*, asia on jo toinen. Tämä sana ei ole lainasana; siinä on kotoisen *huilun* jatkeeksi liitetty sama *-isti* kuin »pallistissa». (*Huilu* on kyllä äskettäin osoitettu todennäköiseksi lainasanaksi, mutta se onkin vuosituhansia sitten kotoistunut laina, jota kukaan ei lainaksi tunne.) Eiköhän *huilunsoittaja* sentään kelpaisi? *Torvensoittaja* ei kukaan ole vielä vääntänyt »torvistiksi». Miltä kuulostaisi: »totinen torvisti»?

Vähän toisenlaisten sanojen pariin siirytään, kun otetaan puheeksi suomen sana *ongelma* ja siihen perustuvat sanat. Kalevalainen *ongelma*, alkuaan kaiketi *onkisanan* johdos, on meidän aikamme ajatus-tenvaihdon keskeisiä sanoja; missä muunkielisillä on probleeminsa, siinä meillä ongelmamme. Asiat voivat olla ongelmallisia mutta myös ongelmattomia; ihmiset taas voivat olla sekä *ongelmallisia* (pulumallisia ulkopuolisen tarkkailijan kannalta) että *ongelmaisia* (heillä on ongelmansa). Hiukan hullunkurinen *ongelmakeskeinen*, jopa *ongelmasuuntautunut* tutkimus oli takavuosina varsinkin erilaisten suunnittelijoiden johtotähtenä.

Näiden rinnalle on nyt ilmaantunut vielä *ongelmatiikka*. Kun älyllinen runoilija Lasse Heikkilä käytti sitä ohimennen vii-

sikymmenluvun alussa, hänellä taisi olla virne suupielessään. Enää ei tunnu olevan niillä nykyisillä kirjoittajilla, joukossa jopa huippuluokan tiedemiehiä, jotka totisina torvensoittajina puhuvat alansa »ongelmatiikasta» ja haluavat »ongelmatisoida» tutkimusaiheensa.

Taas on vierasperäinen johdin liittynyt suomalaiseen kantaan. Mallina ovat nyt olleet vierasperäiset *problematiikka* ja äskeisvuosina muotiin tullut *problematisoida*. Niitä sopii tietysti käyttää siltäänkin; ne ovat samantyyppisiä sanoja kuin *systematiikka* (ei »järjestelmätiikka») ja *systematisoida* (ei »järjestelmätisoida»). Pitkänä longertelevan »systematisoimisen» tilalle on kyllä vanhastaan suositettu lyhempää *systemoida*, ja vastaavasti voitaisiin sanoa *problemoida*.

Mutta jos pysytään suomalaisessa kannassa *ongelma*, ei »problematiikkaa» vastaamaan käy muu kuin *ongelmisto* tai pelkkä monikko *ongelmat*. »Problematisointi» olisi silloin *ongelmallistamista*, jopa *ongelmointia*.

Näin saataisiin »ongelmatiikkaa» vähän hälvennetyksi. Naseva *pulma* (*pulmallinen*, *pulmainen*, *pulmaton* jne.) on muuten nousemassa *ongelman* kilpailijaksi, ja sopii vain toivoa, etteivät sen kannoille ilmaantuisi myös »pulmatiikka» ja »pulmatisoida».

T. I.